

มองความขัดแย้งจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน

วันที่รับบทความ: 26 พฤศจิกายน 2567 / วันที่แก้ไขบทความ: 16 เมษายน 2568 / วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2568

ธีรดา จงกลรัตนารณ์
พนม คลี่ฉายา
ธีรพงศ์ เสรีสำราญ
กมลรัตน์ กิจรุ่งไพศาล

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ด้วยกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental narrative paradigm) ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และทำกิจกรรมการสะท้อนความคิด (Projective Techniques) วิเคราะห์ห้วงค์ประกอบหลักของเรื่องเล่า และสังเคราะห์ด้วยกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน ผลการวิเคราะห์เรื่องเล่าเกี่ยวกับความขัดแย้งและความรุนแรง 33 เหตุการณ์ พบว่า มีความเข้าใจและคำ อธิบายปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน 5 มิติ ดังนี้ 1. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติการรักษาอำนาจอธิปไตยของรัฐ โดยรัฐพยายามรักษาอำนาจอธิปไตยและการปกครองและดำเนินการบังคับลงโทษประชาชนที่ทำลายต่อต้านอำนาจรัฐ ได้แก่ การสลายการชุมนุม การปิดล้อมจับกุมผู้ก่อเหตุ การตั้งด่านตรวจค้น การบังคับใช้กฎหมายกับผู้ก่อเหตุ ปรากฏเรื่องเล่าจากเหตุการณ์ 2. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงปรากฏเรื่องเล่าจากเหตุการณ์ความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจ ระหว่างพลเรือนกับทหาร และประชาชนกับฝ่ายปกครอง ผ่านการแสดงออกแบบทำลายต่อต้านอำนาจรัฐระหว่างพลเรือนกับทหาร ประชาชนกับผู้ปกครอง ด้วยการก่อเหตุรุนแรง ลอบสังหาร วางระเบิด ฆาตกรรม ปล้นปืนของทางการ 3. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติปัญหาสังคม การศึกษา ยาเสพติด การล่วงละเมิดทางเพศเด็ก ความเชื่อ วิถีชีวิต ศาสนาอิสลาม การประกอบอาชีพ ค้าขาย ทำมาหากิน ที่เชื่อมโยงกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในลักษณะผลกระทบต่อเนื่องจากเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง 4. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติผลประโยชน์ของบุคคล กลุ่มคน องค์กร ที่อยู่เบื้องหลังความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่เนื่องจากได้รับผลประโยชน์จากการมีความรุนแรงในพื้นที่ 5. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติการรับรู้จากสื่อรายงานข่าว ซึ่งแตกต่างจากสถานการณ์จริงในพื้นที่ที่ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ สร้างการรับรู้และความรู้สึกกลัวให้กับคนนอกพื้นที่จนไม่กล้าเดินทางไปในพื้นที่

คำสำคัญ: สันติภาพ, การเล่าเรื่อง, สามจังหวัดชายแดนใต้, ประเทศไทย

ธีรดา จงกลรัตนารณ์ (Ph.D. (International Communication), Macquarie University, Australia, 2556; Email: teerada.c@chula.ac.th) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พนม คลี่ฉายา (นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543; E-mail: phnom.k@chula.ac.th) ที่ปรึกษาศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ธีรพงศ์ เสรีสำราญ, (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาพยนตร์), คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555; Email: teerapong.seri@gmail.com) นักวิจัยอิสระและนิสิตดุษฎีบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ กมลรัตน์ กิจรุ่งไพศาล, (นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2567; Email: wanjeab.k@gmail.com) นักวิจัยอิสระ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ สู่สันติภาพด้วยกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตนผ่านภาพยนตร์สั้น” ได้รับการสนับสนุนเงินทุนวิจัยจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

*Corresponding author's email: phnom.k@chula.ac.th

Reframing Thailand's Southern Border Conflict through a Self-transcendental Narrative Paradigm

Received: November 26, 2024 / Received in revised form: April 16, 2025 / Accepted: April 28, 2025

Teerada Chongkolrattanaporn

Phnom Kleechaya

Teerapong Serisamran

Kamonrat Kijrungpaisarn

Abstract

This research aims to explain and understand the conflicts and violence in the southern border provinces of Thailand through the self-transcendental narrative paradigm. Using a qualitative research methodology, data were collected through focus groups, in-depth interviews, and projective techniques that prompted reflective activities. The study analyzed key components of narratives and synthesized them using the self-transcendental narrative paradigm to offer explanations of conflict and violence in the area. The analysis of narratives surrounding 33 incidents of conflict and violence identified five dimensions: 1. Conflict and Violence in the Dimension of State Power Preservation: Violence stemming from state attempts to maintain control, including dispersing protests and enforcing laws. 2. Conflict and Violence in the Dimension of Civil-Military and Citizen-ruler Power relationships: Violence from negative power dynamics between civilians and the military, such as assassinations and bombings. 3. Conflict and Violence in the Social Issues Dimension: Violence linked to social problems like education, drug abuse, sexual abuse, and religious practices. 4. Conflict and Violence in the Dimension of Interests: Violence driven by individuals or groups seeking personal gain from ongoing conflicts. 5. Conflict and Violence in the Media Perception Dimension: Violence influenced by media reports, creating fear among outsiders despite normalcy in local daily life.

Keywords: Peace, Narrative, Southern Border, Thailand

Teerada Chongkolrattanaporn, (Ph.D. (International Communication), Macquarie University, Australia, 2013; Email: teerada.c@chula.ac.th) Assistant Professor of the Department of Public Relations, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University, Phnom Kleechaya, (Ph.D. in Communication Chulalongkorn University, 2000; E-mail: phnom.k@chula.ac.th) Advisor of Chula Unisearch, Chulalongkorn University, Teerapong Serisamran, (Master of Arts (Film), Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University, 2012, Email: teerapong.seri@gmail.com) Researcher and Ph.D. Candidate, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University and Kamonrat Kijrungpaisarn, (Ph.D. in Communication, Chulalongkorn University, 2024; Email: wanjeab.k@gmail.com) Researcher

This article is part of the research project "Transformation of Conflict and Violence in the Southern Border Provinces to Peace with Self-transcendental Narrative Paradigm through the Short Film", supported by research funding from the National Research Council of Thailand (NRCT).

*Corresponding author's email: phnom.k@chula.ac.th

ที่มาและความสำคัญ

เหตุการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความยืดเยื้อมานาน ความขัดแย้งและความรุนแรงยังปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง มีผลวิจัยที่ได้วิเคราะห์ถึงภาพรวมของสถานการณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2562 ซึ่งถึงปัญหาความไม่สงบชายแดนภาคใต้เป็นผลสืบเนื่องจากหลากหลายสาเหตุ ได้แก่ ความแตกต่างของประชาชนที่เกิดจากเชื้อชาติศาสนา อัตลักษณ์วัฒนธรรม ทศนคติความเชื่อและพฤติกรรมของท้องถิ่น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน ละเอียดย้อน และมีความเชื่อมโยงในหลายมิติ อีกทั้งปัญหาโครงสร้างทางสังคมในพื้นที่มีช่องว่างในเรื่อง การขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การไม่สามารถเข้าถึงการให้บริการของรัฐ ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิด ทศนคติและความเชื่อจนกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคม รวมไปถึงปัญหาใหม่ที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น คือ ปัญหายาเสพติดและปัญหายาเสพติดทรกซ้อนอื่น ๆ (นิรุจ ดวงปัญญา และคณะ, 2562) ตลอดระยะเวลาที่เกิดปัญหาที่กล่าวมา ทุกภาคส่วนได้พยายามแก้ไขปัญหามาในหลายมิติ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม มาตรการที่ใช้มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา การบังคับใช้กฎหมาย หรือปฏิบัติการทางการทหารเพื่อเข้าควบคุมและคลี่คลายสถานการณ์ ซึ่งกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นในการแก้ปัญหา โดยเส้นทางของกระบวนการสันติภาพและการพูดคุยเพื่อสันติสุขในชายแดนใต้ของไทย เริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา เป็นไปอย่างช้า ๆ และไม่ได้เดินหน้าแบบเส้นตรง หากแต่มีลักษณะเดินหน้าเป็นบางช่วง สลับหยุดนิ่ง ถอยหลัง (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และ เหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560) นอกจากนี้ยังมีการนำแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยการสื่อสาร คือ “การสื่อสารสันติภาพ” ซึ่งเป็นแนวทางที่นำการสื่อสารระหว่างบุคคลสร้างสัมพันธ์ภาพอันดี โดยผ่านกลไกการสื่อสารหลายระดับ ทั้งการสื่อสารภายในชุมชน การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และการสื่อสารสาธารณะ ตลอดจนมีการจัดตั้งกลุ่ม

และเครือข่ายภาคประชาสังคมหลายองค์กรเพื่อทำกิจกรรมด้านมนุษยธรรม ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และด้านการสื่อสารเพื่อคลี่คลาย ความขัดแย้งและขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพ (ปวิษฐา ชนะการณ, ธีรกาญจน์ ไคนุ่นนา, และ กุสุมา กุใหญ่, 2561) กุสุมา กุใหญ่ (2559) ได้กล่าวว่าการสื่อสารคือกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพ เพราะการสื่อสารที่เป็นธรรมและสมดุลจะช่วยเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกฝ่ายสามารถแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจและแสดงเจตจำนงทางการเมืองของตนบนพื้นฐานของข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และการใช้เหตุผลอันเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการสันติภาพในพื้นที่

การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการสื่อสารอย่างเป็นธรรมและสมดุล เกี่ยวข้องกับมุมมองที่ผู้เกี่ยวข้องมีต่อความขัดแย้ง เอกชัย ศรีวิลาศ (ม.ป.ป.) อธิบายว่า มุมมองความขัดแย้งแบบการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ซึ่งเป็นมุมมองที่เน้นเป้าหมายของการแปรเปลี่ยนเป็นสำคัญ ต้องเข้าใจสาเหตุเบื้องหลังของความโกรธที่มีอยู่ เบื้องหลังความขัดแย้งและความรุนแรง มุ่งแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คิดหาวิธีการที่จะลดความโกรธ ความขัดแย้ง กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งจึงควรเน้นการร่วมกันคิดจากกลุ่มคนที่หลากหลายทางอัตลักษณ์ เพื่อแสวงหาทางออกบนพื้นฐานความเป็นพันธมิตรร่วมกันที่ก้าวข้ามความแตกต่าง สิ่งที่สำคัญในกระบวนการคือวิธีการจัดการสื่อสารเพื่อนำไปสู่ผลผลิตใหม่ทางความคิด ที่จะช่วยลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้างความคิดของผู้เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้นำแนวคิด “เรื่องเล่า” (Narrative) ของ Fisher (1989) ที่ชี้ให้เห็นว่า เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารและถ่ายทอดความคิด การศึกษาเรื่องเล่าจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการทำความเข้าใจมนุษย์และสังคม เพราะเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่สะท้อนตัวตนของมนุษย์ (Franzosi, 1998, p. 547) เรื่องเล่าของผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งสามารถสะท้อนสาเหตุความขัดแย้ง อารมณ์ ความคิดต่อความขัดแย้งได้ การศึกษาเรื่องเล่าของทุกคนที่เกี่ยวข้องจึงช่วยให้สามารถทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ความขัดแย้งได้อย่างเป็นธรรมและสมดุล ความเข้าใจในมิติอันหลากหลายที่สัมพันธ์กับชีวิตของผู้คนบนพื้นที่

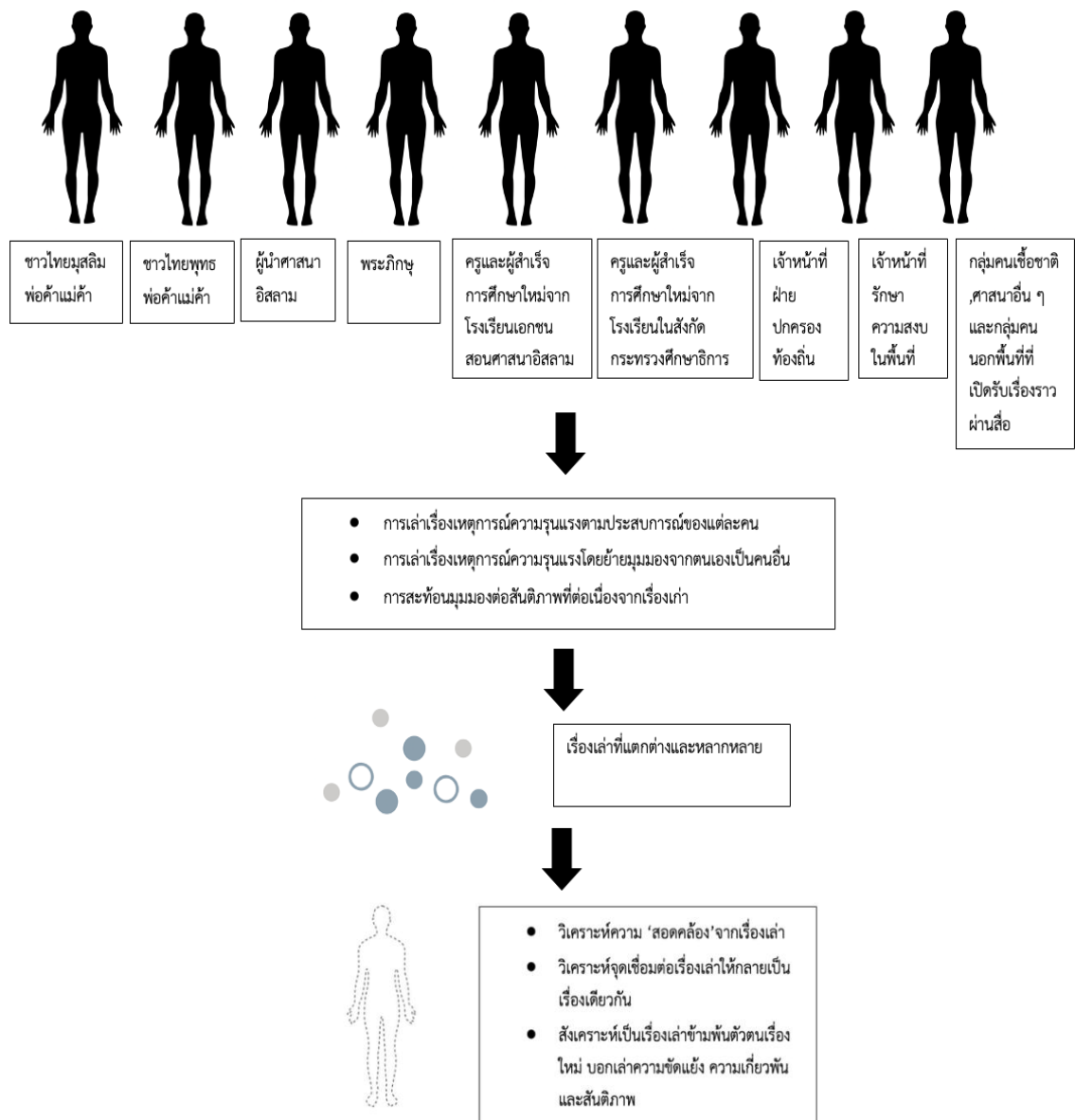
ของความขัดแย้ง จะนำไปสู่การมองเห็นถึงวิถีทางในการแก้ไข ปัญหาที่ถูกต้องตรงจุด และที่สำคัญคือ การก้าวข้ามมุมมองของความต่างเพื่อไปหาพื้นที่ของความเป็น “สากล” ที่มนุษย์ทั้งผอง นั้นเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตาม “กระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน” (self-transcendental narrative paradigm) ซึ่งเป็นการมองเรื่องเล่าว่าเป็นประสบการณ์ของการไปสู่ความเป็นสากลและความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทั้งในมิติของความ เป็นมนุษย์ คุณธรรม และจิตวิญญาณ โดยเรื่องเล่านั้นจะเป็น สื่อกลางในการสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจในสภาวะ การเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งหลายไม่ว่าจะอยู่ภายใต้วัฒนธรรมใดก็ตาม ผ่านเรื่องเล่าจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและ ความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อม ที่แสดงให้เห็นถึงความ เชื่อมโยงและกระตุ้นความเข้าใจที่พ้นไปจากมุมมองที่ติดอยู่ใน กรอบของตัวเอง กระบวนทัศน์ “การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน” (self-transcendental narrative) สามารถใช้เป็นพื้นฐานที่จะ นำมาใช้เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งบนบริบทของพื้นที่ ที่มีความขัดแย้งจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทาง เชื้อชาติ ศาสนา ที่ส่งผลต่อความเชื่อ ความคิดและวิถีชีวิต ในปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ กระบวนทัศน์นี้จะเป็กระบวนกรที่นำมาใช้เพื่อให้ ข้ามพ้นจากกรอบของการเป็นผู้เล่า-ผู้ฟัง ว่าใครเล่าใครฟัง เล่าเรื่องของใคร ไปสู่การมองเรื่องเล่าอย่างเป็นธรรมชาติ และ มองมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าไม่ใช่องค์ประธาน หรือกรรมของเรื่องเล่า ซึ่งจะทำให้ข้ามพ้นจากปัญหาของการ เข้าสู่เรื่องเล่าบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์และ สังคม เพราะเมื่อไม่มีผู้เล่าผู้ฟังที่แตกต่างกันแล้ว จึงมีแต่เรื่อง เล่าที่พร้อมให้ไปสัมผัสอย่างเป็นธรรมชาติ และไม่มีกร แบ่งแยกว่าเรื่องเล่านั้นเป็นเรื่องของใคร ที่เราไม่เข้าใจผู้อื่น หรือสิ่งอื่นนั้นเพราะเรายึดติดกับมุมมองของตัวเองที่มีตัวเอง เป็นองค์ประธานนั่นเอง ถือว่าเป็นแนวทางที่สามารถประยุกต์ นำมาใช้เป็นกระบวนทัศน์เพื่อการแก้ปัญหความขัดแย้งใน พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และเป็นพื้นฐานทางความคิดสำคัญ ของการวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์วิจัย

เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปัญหาความขัดแย้ง และความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ด้วยกระบวนทัศน์ การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental narrative paradigm)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจปัญหาความ ขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ผ่าน กระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ ข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental narrative paradigm) ด้วยการวิเคราะห์เรื่อง เล่าของบุคคลต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่มีความแตกต่าง หลากหลาย ได้แก่ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ผู้ที่นับถือศาสนา พุทธ ผู้นำศาสนาอิสลาม ผู้นำศาสนาพุทธ ครู และผู้สำเร็จ การศึกษาจากโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่รักษาความสงบ และสังเคราะห์เป็นเรื่องเล่าที่ข้ามพ้น ตัวตนที่มีจุดร่วมเชื่อมโยงกัน เพื่อช่วยอธิบายความขัดแย้งที่ เกี่ยวพันกับการสร้างสันติภาพ ที่สามารถนำไปสู่การสร้าง สันติภาพด้วยแนวทางสันติวิธีด้วยมุมมองการแปรเปลี่ยนความ ขัดแย้งสู่สันติภาพ สร้างคำอธิบายปัญหาความขัดแย้งและความ รุนแรงในมุมมองที่เพิ่มเติมขึ้นจากที่มีอยู่เดิมที่ ซึ่งคาดว่าจะ นำไปสู่การสร้างกระบวนกรสื่อสารสันติภาพที่สนับสนุนกระ บวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในจังหวัด ชายแดนใต้ ตามแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎี

งานวิจัยอธิบายสาเหตุแห่งปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ว่า มาจากหลากหลายสาเหตุ ส่งผลให้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงยังคงปรากฏต่อเนื่องจากปี 2547 มาจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

กับปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้หลากหลายประเด็น ได้แก่ ปัญหาด้านทัศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมของท้องถิ่นที่มีความแตกต่างไม่เข้าใจกัน (อาทิตยา เทียงวงษ์, 2548) ด้วยเพราะเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางประชากร ได้แก่ เชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งหากการ

ดำเนินนโยบายทางการเมืองที่ไม่ถูกต้องและละเอียดย่อนมากพอ อาจจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ (ลดาวลีย์ แก้วสินวล, 2554, น. 71) นอกจากนี้มายาคติเรื่องอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันทั้งด้านศาสนา ชาติพันธุ์ ชนชั้น เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่การสร้างเงื่อนไขทางการเมืองและวัฒนธรรมเป็นข้ออ้างในการสร้างความแตกแยกระหว่างคนมาลาญกับคนไทย (พิชญ ไชโยธิน, 2554) รูปแบบการสื่อสารในแนวตั้ง และมีโครงสร้างแบบระบบราชการที่เน้นการตั้งรับจากผู้กำหนดนโยบายภาครัฐลงสู่ประชาชน โดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรอิสระอื่น ๆ เข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสารองค์กรการสื่อสารของรัฐเหล่านี้มุ่งหวังผลการสื่อสารเชิงจิตวิทยา โดยยึดความต้องการของผู้ส่งสารมากกว่าความต้องการและประโยชน์ของผู้รับสาร (วลักษณ์กมล จ่างกมล, 2550) และติณณภพ เตียวเจริญกิจ (2563) พบว่า ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดจากความไม่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกันเอง ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน เกิดจากการประสบการณ์ทำงานและบริบทในพื้นที่ เข้าใจปัญหาไม่ตรงกันจะเกิดความคาดหวังที่ต่างกัน และการกระทำของเจ้าหน้าที่ในบางกรณีก็เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ผลมาจากวัฒนธรรมองค์กรและประสบการณ์ทำงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งสันติวิธี จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากยังมีการใช้ความรุนแรง และยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันต่อบริบทของปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ชินิเพ็ญ ศรีชัย, ธิติพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์, และกมลรัฐ อินทรทัศน์ (2557) ชี้สรุปจากงานวิจัยที่กล่าวมา สะท้อนเหตุของปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถแบ่งเป็นกลุ่มสาเหตุใหญ่ ๆ ได้แก่ มิติด้านเชื้อชาติศาสนา อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ทศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมของท้องถิ่น มิติด้านความไม่ตรงกันของเจ้าหน้าที่รัฐ นโยบายภาครัฐ และการปกครองท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่ ที่นำมาสู่ความขัดแย้งความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมของคนในพื้นที่ การละเมิดสิทธิมนุษยชน มิติด้านโครงสร้างทางสังคมในพื้นที่ที่มีช่องว่างที่ทำให้คนในพื้นที่ขาด การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การไม่สามารถเข้าถึงการให้บริการของรัฐ เกิดช่องว่างทางความคิด ทศนคติ

และความเชื่อจนกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคม มิติด้านปัญหาอื่น เช่น ยาเสพติด การประกอบอาชีพหารายได้ แนวทางแก้ปัญหาให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาแบบสันติวิธีมากขึ้น เน้นการอยู่ร่วมกันฉันท์มิตรปราศจากอคติและความเกลียดชัง ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย ถือความยุติธรรมเป็นใหญ่ โดยบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรมอย่างโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ตรวจสอบได้ และไม่เลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา รวมทั้งยอมรับความเจ็บปวดหรือความทุกข์ร่วมกับเพื่อร่วมชาติด้วยการทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายด้วยความอดทนอดกลั้น สันติวิธีจึงไม่ใช่ "ปฏิบัติการทางจิตวิทยา" แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งจากคู่ขัดแย้งที่มีปฏิกริยารุนแรงต่อกันไปสู่การแสวงหาทางออกอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง (ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบฯ, ม.ป.ป.) ถือเป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

แนวคิดสันติวิธีและแนวคิดการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Non-violence and Conflict Transformation)

สันติภาพ ความขัดแย้ง และความรุนแรง ถือเป็นแนวทางการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ที่มีความโน้มเอียงไปในการก่อกลั่นร้าย ฟังพากัน พร้อมทั้งจะยอมรับซึ่งกันและกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ เป็นสังคมที่มีความสันติสุข (เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์, 2554) แนวคิดดังกล่าว มหาตมะคานธี เป็นผู้นำคนแรกที่น่าสันติวิธีมาใช้แล้วได้ผล ได้ใช้หลักสัตยาเคราะห์ที่แอฟริกาใต้ และอินเดีย ทำให้อังกฤษ เจ้าอาณานิคมต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการสู้รบกับคนจำนวนมหาศาลที่บูชาคานธี นำชาวอินเดียยatraเป็นระยะทางกว่า 400 กม. เพื่อทำเกลียดจากน้ำทะเลด้วยตนเอง ถือว่าเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่จะต้องคัดค้านกฎหมายอันอธรรมของอังกฤษที่ห้ามคนอินเดียทำเกลือ แม้จะถูกจับเข้าคุกก็ตาม (เอกชัย ศรีวิลาศ, ม.ป.ป.) รากฐานความคิดแบบอหิงสาของมหาตมะคานธีร้อยละสามกับแนวความคิดหลัก 3 ประการ คือ สัตยะ (Satya) อหิงสา (Ahimsa) และสัตยาเคราะห์ (Satyagraha) สัตยะหรือ

สัจจะ อัน เป็นคุณธรรมสูงสุดที่ คานธียึดถือ ซึ่งคานธีก็ได้ถือว่า “สัตยะ” นี่เป็นเสมือน ศาสนา “สัตยะ” คือ การแสดงออกในรูปลักษณะของความรักและการรับใช้สรรพสัตว์ และเสนอในเชิงอุปสรรคปัญหาว่า สัตยะหมายถึงพระเป็นเจ้า สิ่งที่คานธีแสวงหามาตลอด คือ สัจจะการแห่งตน (Self-realization) ซึ่งได้แก่การเผชิญหน้ากับพระผู้เป็นเจ้า ส่วนอหิงสา คานธีถือว่าเป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่งในตัวคานธีนอกจากสัจจะ ความหมายของอหิงสานั้นคานธีอธิบายควบคู่ไป กับคำว่า “หิงสา” หิงสา หรือ “หิง สกรรม” คือ การทรมานและหลู่เกียรติเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และการเบียดเบียนทรมานสัตว์ด้วย พฤติกรรมของ “หิงสกรรม” เช่น การใช้วาจาหยาบการมองคนในแง่ผิด ๆ ความโกรธ และทารุณกรรมในลักษณะต่าง ๆ สำหรับการเมินเฉยต่อความทุกข์เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รวมถึงสัตว์ก็เป็น “หิงสกรรม” ด้วยเช่นกัน เช่น ถ้ามีลูกวัวป่วยได้รับความทรมาน รักษาไม่หายแม้จะพยายามที่สุดแล้ว คานธีเห็นว่าควรทำลายชีวิตลูกวัวนั้น เพื่อยุติการการเจ็บปวด (สุวัฒน์ ดวงแสนพุด, 2555, น. 5)

เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ (2554) อธิบายว่า ปรัชญาสันติภาพให้ความสำคัญหลักการดังนี้

1. ความมั่นคงของสังคมมนุษย์โดยรวมซึ่งอยู่เหนือความสำคัญของความเป็นชาติ มนุษย์แต่ละคนมี ความสามารถในการเปิดใจให้รับรู้และเข้าใจในความแตกต่าง หลากหลายของกันและกันได้ แต่สังคมมนุษย์ไม่ควรยอมรับการ ถูกบังคับให้ยอมรับ

2. การคุ้มครองสิทธิในการเป็นประชากรโลก โดยไม่ถูกรีดรอน สิทธิในฐานะผู้อื่น

3. กระทำต่อกันในสถานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ดุจเดียวกัน คานธีได้ให้คำจำกัดความไว้ว่ามนุษย์มีศักยภาพในการสร้าง ความรุนแรงเฉกเช่นเดียวกับความสามารถในการสร้างสันติภาพ แต่เขาเชื่อว่าถ้าเราปรารถนาจะให้ผู้อื่นทำดีกับเรา เราก็ย่อมจะทำดีกับผู้อื่นดุจเดียวกัน

4. ความชอบธรรมเป็นสิ่งที่แตกต่าง หรืออยู่ในวัฒนธรรมที่ต่างไป

5. สิทธิของมนุษย์แต่ละคนบนพื้นโลกในการครอบครอง ทรัพย์สินและการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน

6. สิทธิที่จะได้รับการต้อนรับอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม

7. สิทธิที่ควรจะถูกปกป้องรักษามนุษย์จากความรุนแรง

8. การยอมรับในสิทธิของผู้อื่น และพร้อมที่จะเข้าใจสังคมและวิถี การปกครองของผู้อื่นในสังคมที่แตกต่างจากตน ไม่มองว่าตน ดีกว่าผู้อื่น

9. สิทธิที่จะได้รับและเข้าถึงการพัฒนา และการปกครองโดย ประชาชนในรูปแบบของประชาธิปไตย

เอกชัย ศรีวิลาศ (ม.ป.ป.) อธิบายว่า ลักษณะของการจัดการความขัดแย้งที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพคือ การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation - Peace Building) ซึ่งการแปรเปลี่ยนเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด ต้องเข้าใจสาเหตุเบื้องหลังของความโกรธที่มีอยู่ เบื้องหลังความขัดแย้งและความรุนแรง และไปแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ อาจกล่าวได้ว่า หากสร้างสันติวัฒนธรรม (Culture of Peace) ให้เกิดขึ้นในสังคมแล้ว สันติวัฒนธรรมจะแพร่กระจายขยายสู่วงกว้างในสังคม สันติวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้นเพื่อจะลดความโกรธและความขัดแย้งที่ช่วยสร้างสันติภาพได้ เป็นหัวใจของการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักสำคัญคือ ให้ความเคารพทุกคนเท่ากัน เอาใจเขามาใส่ใจเราซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เราเข้าใจได้ว่าทำไมอีกฝ่ายถึงโกรธ ไม่พอใจ เพราะถ้าไม่เข้าใจว่าเขาโกรธเพราะอะไร เราจะไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ นอกจากนี้ต้องรู้จักการให้อภัย ทั้งสองฝ่ายจะต้องพยายามเข้าใจกัน ไม่ใช่ยึดว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิด และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยการพูดคุยกันและใช้เหตุผลสาธารณะ

สิ่งที่มีบทบาทสำคัญในแนวทางการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีสิ่งหนึ่งคือ การใช้การสื่อสารที่สนับสนุนสันติภาพด้วยการสื่อสารที่ช่วยลดความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อกันประชาชนในสังคม การพูดคุยทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การเรียนรู้ร่วมกับประชาชน จารึก ศิริพงษ์ศ์, สุชาติ ไหมอ่อน , และอำพร มณีเนียม . (2560) กล่าวถึงในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำทางสังคมต้องเปิดใจพูดคุยสื่อสารทำความเข้าใจกัน การที่ชาวพุทธและมุสลิมได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจ เพื่อให้

ประชาชนได้เข้าใจถึงประโยชน์ของการสื่อสารทางบวกที่ถูกต้องโดยชอบธรรม และโทษของการสื่อสารทางลบที่มีแต่การทำลายสังคม ขณะเดียวกัน สุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2555, น. 399-400) ยังได้อธิบายถึง “การสื่อสารอย่างสันติ” จะช่วยให้เกิดการหันหน้าเข้าหากันและร่วมมือกัน ด้วยการสื่อสารสิ่งที่เกิดขึ้นให้อีกฝ่ายได้รับทราบโดยพยายามบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เฉพาะเจาะจง และเป็นกลาง ไม่ตัดสิน ไม่ประเมิณหรือการตีความลงไปด้วย บอกความรู้สึกของให้อีกฝ่ายรับรู้ บอกความรู้สึกจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทางกายและใจเกี่ยวเนื่องกับความต้องการที่ได้รับการตอบสนองหรือไม่ได้รับการตอบสนอง เน้นการบรรยายความต้องการร่วมของทุกฝ่ายโดยไม่บรรยายวิธีการหรือแผนการเฉพาะเจาะจงที่ใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของเราฝ่ายเดียว

จากที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่า หลักการจัดการความขัดแย้งบนมุมมองสันติวิธีแบบการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง เป็นการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งจากคู่ขัดแย้งที่มีปฏิกริยารุนแรงต่อกัน ไปสู่การแสวงหาทางออกอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง โดยยึดแนวทางปฏิบัติการอยู่ร่วมกันฉันท์มิตรปราศจากอคติและความเกลียดชัง ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย ถือความยุติธรรมเป็นใหญ่ บังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรมอย่างโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ตรวจสอบได้ ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งยอมรับความเจ็บปวดหรือความทุกข์ของแต่ละฝ่าย บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบ ทำการหน้าที่ของแต่ละฝ่ายด้วยความอดทนอดกลั้น โดยมีการสื่อสารอย่างสันติเป็นเครื่องมือสนับสนุนกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง

เรื่องเล่าและกระบวนการที่ค้นการเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental Narrative Paradigm)

Fisher (1989) อธิบายว่า มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ชอบเรื่องเล่า ธรรมชาติของมนุษย์คือ “การเป็นนักเล่าเรื่อง” นั่นเอง มนุษย์เราเป็นนักเล่าเรื่องที่มีประสบการณ์ต่อชีวิตและทำความเข้าใจชีวิตว่าเป็นเหมือนกับกระแสน้ำของเรื่องราวต่าง ๆ ที่สืบทอด

เนื่องกันโดยมีเรื่องราว ความขัดแย้ง ตัวละคร จุดเริ่มต้น จุดกลางเรื่องและจุดจบของเรื่อง นอกจากนี้ได้นิยามคำว่า “เรื่องเล่า” (narrative) เอาไว้ว่าเป็น “การกระทำเชิงสัญลักษณ์ ถ้อยคำหรือการกระทำใด ๆ ที่เรียงร้อยเป็นลำดับและมีความหมายต่อผู้ที่ได้มีชีวิต สร้างสรรค์ หรือตีความหมายของมัน” (Fisher, 1989, p. 58) เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารและถ่ายทอดความคิด การศึกษาเรื่องเล่าจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการทำความเข้าใจมนุษย์และสังคม เพราะเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่สะท้อนตัวตนของมนุษย์ (Franzosi, 1998, p.547) เราสามารถทำความเข้าใจมนุษย์และสังคมได้ผ่านเรื่องเล่าได้ สำหรับปัญหาความขัดแย้งนั้น เรื่องเล่ามีบทบาทในการสร้างและสร้างขึ้นใหม่ของอัตลักษณ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง หากการแก้ปัญหาความขัดแย้งคือการสลายข้อตรงข้ามของการเป็น “คนในกลุ่ม” และ “คนนอกกลุ่ม” อันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เรื่องเล่าก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งได้ ยกตัวอย่างเช่น กระบวนการ “การบำบัดด้วยเรื่องเล่าร่วมกัน” (a collective storytelling therapy) (Millar, 2015, p. 245) ซึ่งเป็นการสร้างเรื่องเล่าร่วมของคนในชาติขึ้นมาใหม่ เป็นเรื่องเล่าที่อยู่เหนือความขัดแย้งของแต่ละฝ่าย เป็นการสร้างความทรงจำร่วม (collective memory) ขึ้นมาร่วมกัน (Chapman, & Ball, 2001, p. 15; Sooka, 2006, p. 319) เป็นการแบ่งปันเรื่องราวร่วมกันระหว่างคนทั้งสองกลุ่มหรือกลุ่มคนทั้งหมด และเรื่องเล่าชุดใหม่นี้เองที่จะกลายมาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสันติภาพระหว่างกลุ่ม และรากฐานของการสร้างความเป็นชาติที่มีร่วมกันนั้นย่อมต้องพึ่งพาเรื่องเล่าที่สร้างขึ้นใหม่ร่วมกันนั่นเอง

แนวคิดเรื่องเล่าได้รับการนำมาประยุกต์เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เช่น การนำเรื่องเล่ามาใช้ในกระบวนการของการไกล่เกลี่ย (mediation) ซึ่งได้รับประโยชน์จากทฤษฎีเรื่องเล่าเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยเรื่องเล่าช่วยสร้างบริบทที่มีความเป็นกลาง ซึ่งช่วยบางเบาสถานการณ์ของการโต้แย้งหรือลดกำแพงของการป้องกันตนเอง นอกจากนี้เรื่องเล่ายังช่วยให้เกิดการแสดงความเห็นหรือสะท้อนตัวตนของผู้เล่า เรื่องได้อีกด้วยแม้กระทั่งความคิดเห็นหรือตัวตนที่มีความ

ขัดแย้งกันในแต่ละฝ่ายในลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง นอกจากนี้ยังมีการวิจัยที่พบว่าการจัดกรอบเหตุการณ์ในรูปแบบเรื่องเล่าสามารถส่งผลอย่างมากต่อทัศนคติของผู้คนที่มีความเชื่อต่อเหตุการณ์เหล่านั้นและวิธีที่เหตุการณ์เกิดขึ้นเอง (Leung, 2009) เพราะเป็นการแบ่งปันเรื่องราวร่วมกันระหว่างคนทั้งสองกลุ่มหรือกลุ่มคนทั้งหมด

การให้ความสำคัญกับการเข้าไปยังพื้นที่ของปัญหาผ่านเรื่องเล่า ที่สะท้อนจาก “คนใน” จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ความเข้าใจในมิติอันหลากหลายที่สัมพันธ์กับชีวิตของผู้คนบนพื้นที่ของความขัดแย้ง อันจะนำไปสู่การมองเห็นถึงวิถีทางในการแก้ไขปัญหาที่ต้องตรงจุด การนำเรื่องเล่ามาใช้จึงเป็นวิธีที่มีความท้าทายในการที่จะก้าวข้ามมุมมองของความต่างเพื่อไปหาพื้นที่ของความเป็น “สากล” ที่มนุษย์ทั้งผองนั้นเป็นอยู่ร่วมกัน แนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเรื่องเล่าเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งคือ “กระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน” (Self-transcendental Narrative Paradigm) ซึ่งเป็นการมองเรื่องเล่าว่าเป็นประสบการณ์ของการไปสู่ความเป็นสากลและความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทั้งในมิติของความเป็นมนุษย์ คุณธรรม และจิตวิญญาณ โดยเรื่องเล่านั้นจะเป็นสื่อกลางในการสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจในสถานะการเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้วัฒนธรรมใดผ่านเรื่องเล่าจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและกระตุ้นความเข้าใจที่พ้นไปจากมุมมองที่ติดอยู่ในกรอบของตัวเอง กระบวนทัศน์เรื่องเล่าที่ข้ามพ้นตัวตน เป็นพื้นฐานที่จะนำมาใช้เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งบนบริบทของพื้นที่ที่มีความขัดแย้งจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ที่ส่งผลต่อความเชื่อ ความคิดและวิถีชีวิต ในปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กระบวนทัศน์นี้จะเน้นกระบวนการที่นำมาใช้เพื่อให้ข้ามพ้นจากกรอบของการเป็นผู้เล่า-ผู้ฟัง ว่าใครเล่าใครฟัง เล่าเรื่องของใคร ไปสู่การมองเรื่องเล่าอย่างเป็นธรรมชาติ และมองมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าไม่ใช่องค์ประธานหรือกรรมของเรื่องเล่า ซึ่งจะช่วยให้ข้ามพ้นจากปัญหาของการเข้าสู่

เรื่องเล่าบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์และสังคม เพราะเมื่อไม่มีผู้เล่าผู้ฟังที่แตกต่างกันแล้ว จึงมีแต่เรื่องเล่าที่พร้อมให้ไปสัมผัสอย่างเป็นธรรมชาติ และไม่มีการแบ่งแยกว่าเรื่องเหล่านั้นเป็นเรื่องของใคร ที่เราไม่เข้าใจผู้อื่นหรือสิ่งอื่นนั้น เพราะเรายึดติดกับมุมมองของตัวเองที่มีตัวเองเป็นองค์ประธานนั่นเอง ถือว่าเป็นแนวทางที่นำมาใช้เป็นกระบวนการหลักในการอธิบายและทำความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

กระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตนในงานวิจัยนี้จึงหมายถึง กรอบความคิด หรือแนวทางที่บุคคลใช้ในการมองเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เป็นการมองเหตุการณ์โดยไม่ยึดถือตัวตนหรือกลุ่มของตนเองเป็นหลัก เล็งเห็นถึงความสำคัญของทุกคนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่มีร่วมกัน บนหลักความเคารพในความเป็นมนุษย์ คุณธรรม ความปรารถนาที่จะมีความสุขสงบในชีวิต และสะท้อนเป็นเรื่องราวของตนเอง สื่อสารให้ผู้อื่นได้รับรู้ ในงานวิจัยนี้วิเคราะห์ผ่านการให้บุคคลได้เล่าเรื่องเหตุการณ์ที่ตนเองเคยพบเห็น หรือเคยมีประสบการณ์ หรือเคยได้ยิน ที่ตนเองรับรู้ว่าเป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้านประสบการณ์ทางอารมณ์ความรู้สึกของผู้เล่าผ่านเหตุการณ์ ฉาก ตัวละคร บทบาทของตัวละคร สารความขัดแย้ง และนำมาพัฒนาเป็นเรื่องราวหลายเหตุการณ์หลายประสบการณ์ทางอารมณ์ความรู้สึกที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน สะท้อนความเป็นสอดคล้องและการมีอยู่ร่วมกัน สะท้อนสิ่งที่เป็นสากลและการผสมผสานสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินงานวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการจัดกระบวนการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์เรื่องเล่าเรื่องด้วยกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental narrative) เป็นการวิจัยภาคสนาม เรียนรู้วิถีชีวิต มุมมองความคิด ความเชื่อของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ ซึ่งดำเนินการร่วมกับคนในพื้นที่ที่มีความคุ้นเคยกับพื้นที่ กำหนดพื้นที่เก็บข้อมูล คือจังหวัดปัตตานี เก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามความเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยเครื่องมือเก็บข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับกิจกรรมฉายสะท้อนความคิด (Projective Technic) สำหรับกิจกรรมฉายสะท้อนความคิด จะใช้ประกอบการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยดำเนินการระหว่างหรือหลังการเก็บข้อมูล ภายใต้การพิจารณา ด้านสถานการณ์และความเหมาะสมของผู้ประสานหลักในพื้นที่

วิธีการเก็บข้อมูลและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การดำเนินงานวิจัยเพื่อการวิเคราะห์ อธิบาย และทำความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ นำกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental narrative paradigm) มาใช้ออกแบบคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยเริ่มจากการให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเล่าเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ตามมุมมองของตนเอง ผ่านการบอกเล่าและการสะท้อนความคิด เช่น การวาดภาพ การใช้จินตนาการ เปรียบเปรยอุปมาอุปไมย หลังจากนั้นให้กลุ่มสนทนากลุ่มมองตนเองโดยสะท้อนต่อเหตุการณ์ ความขัดแย้งที่แลกเปลี่ยนในวงสนทนากลุ่ม ด้วยการระบุตัวละคร บทบาทตัวละครในเหตุการณ์ ประเด็นความขัดแย้ง จากนั้นให้กลุ่มผู้สนทนาจินตนาการถึงการลดความขัดแย้ง จินตนาการถึงสันติภาพอย่างอิสระ ซึ่งเป็นการนำไปสู่การมองปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่ไม่จำกัดแต่เฉพาะมุมมองตนเองหรือกล่าวได้ว่าเป็นมุมมองที่ข้ามพ้นตัวตน สามารถวิเคราะห์สร้างข้อสรุปที่ช่วยอธิบายความขัดแย้งและความรุนแรงได้

จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรวม 34 คน จำแนกตามกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มประชาชน พ่อค้า แม่ค้า ที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ วยุใหญ่ ชายและหญิง รวมจำนวน 8 คน

กลุ่มประชาชน พ่อค้า แม่ค้า ที่นับถือศาสนาพุทธ อาศัยอยู่ในพื้นที่ ชายและหญิง วยุใหญ่ รวมจำนวน 8 คน

กลุ่มครูจากโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และครูจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ชายและหญิง จำนวนรวม 6 คน

กลุ่มผู้เพ่งสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ และจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ชายและหญิง จำนวนรวม 12 คน

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รายบุคคล สำหรับกลุ่มที่มีความอ่อนไหวต่อการแสดงความคิดเห็นแบบรวมกลุ่ม รวม 17 คน ประกอบด้วย ผู้นำศาสนาอิสลาม 3 คน พระภิกษุ 3 คน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่น 3 คน เจ้าหน้าที่รักษาความสงบในพื้นที่ 3 คน และกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติและศาสนาอื่น ๆ และกลุ่มคนนอกพื้นที่ที่เปิดรับเรื่องราวความขัดแย้งในพื้นที่ผ่านสื่อและได้มีโอกาสมีประสบการณ์ในพื้นที่รวมกัน 5 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ นำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative Analysis) ซึ่งเป็นกระบวนการสำรวจเรื่องเล่าเพื่อระบุและค้นหาความขัดแย้ง เรื่องเล่าที่เป็นแก่นของสถานการณ์ความขัดแย้งจะถูกเปิดเผยโดยกระบวนการวิเคราะห์เรื่องเล่า ร่วมกับการวิเคราะห์ที่ประยุกต์กระบวนทัศน์เรื่องเล่าแบบข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental Analysis) ประกอบด้วยการตีความ วิเคราะห์ ถอดความ ในเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจากความต่างทางด้านอัตลักษณ์ ความคิดและวิถีชีวิตที่ส่งผลให้เรื่องเล่าที่มีความแตกต่างกัน ในพื้นผิวเรื่องเล่าเหล่านี้มีความต่าง แต่ภายใต้พื้นผิวของความต่างผู้วิจัยวิเคราะห์หาความสัมพันธ์สอดคล้องและจุดเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน ผลลัพธ์ที่ได้จากการผสาน รวบรวม และวิเคราะห์เรื่องเล่าผ่านกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน สังเคราะห์หลอมรวมเรื่องเล่าจากกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาผสานสัมพันธ์กัน สรุปเป็น

ความเข้าใจต่อความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

การดำเนินงานวิจัยและเครื่องมือเก็บข้อมูลผ่านการตรวจสอบจริยธรรมการวิจัยในคน โดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบันชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขที่ COA No. 320/66 ได้พิจารณาโดยใช้หลักของ Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines และ The international conference on harmonization – Good clinical practice (ICH-GCP) อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยได้

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์องค์ประกอบการเล่าเรื่องสามารถสรุปได้ว่า เหตุการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ มีองค์ประกอบเรื่องเล่าที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

เหตุการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้ง

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความขัดแย้งและความรุนแรงจำนวน 33 เรื่อง ผลการวิจัยสรุปให้เห็นเหตุการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ดังนี้

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ชุตรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) สมาชิกอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ได้แก่ เหตุการณ์ปล้นปืนค่าทหาร การลอบสังหารเจ้าหน้าที่ การลอบยิง ฆาตกรรมในพื้นที่ห่างไกล โรงเรียน พื้นที่สาธารณะ ด้านตรวจค้น ถนนที่คนสัญจร

เหตุการณ์ความรุนแรงจากการระงับเหตุ การตรวจค้น จับกุม ได้แก่ การสลายการชุมนุม การปิดล้อมจับกุมผู้ก่อเหตุ การปิดล้อมจับกุมผู้ก่อเหตุในชุมชน การบุกค้นจับกุมในบ้าน ในยามวิกาล การปะทะด้วยอาวุธระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ก่อเหตุในที่ชุมชน

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับประชาชนทั่วไป สร้างความหวาดกลัวในการใช้ชีวิตประจำวัน ได้แก่ การถูกยิง

ในพื้นที่ที่เข้าใจว่าเป็นพื้นที่ของผู้ก่อเหตุ การลอบวางระเบิด คาร์บอม พื้นที่สาธารณะ ร้านค้าที่มีคนพลุกพล่าน โรงแรม ตลาด การชุมนุมด้วยอาวุธ การกราดยิงประชาชนที่ใช้ชีวิตประจำวันขณะเดินทางบนถนนระหว่างเมือง

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับชาวไทยมุสลิม ได้แก่ การจับกุมผู้ต้องสงสัยชาวมุสลิมที่บ้านพักที่มีครอบครัวอาศัยอยู่ การปิดล้อมจับกุมกลุ่มผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อเหตุในสถานที่ต่าง ๆ เช่น รีสอร์ทที่พักต่างอากาศ

เหตุการณ์ความรุนแรงจากการจับกุมที่สามารถคลี่คลายได้ ได้แก่ การจับกุมที่ไม่มีการปะทะ ไม่มีผู้เสียชีวิต ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ อาสาฯ ผู้ก่อเหตุ ผู้ต้องสงสัยที่จะเป็นผู้ก่อเหตุ การเจรจาระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องสงสัย ภรรยาผู้ต้องสงสัย ที่เจ้าหน้าที่ยอมรับฟังและเจรจาอย่างเข้าใจ ช่วยให้การจับกุมไม่เกิดความรุนแรง สามารถนำตัวผู้ต้องสงสัยเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์ความผิดตามกฎหมาย

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับครู นักเรียน และในโรงเรียน ได้แก่ การที่ครูถูก “หมายหัว” เป็นเป้าหมายการลอบสังหาร ความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกระทรวงกับชาวบ้านมุสลิม เรื่องการละเมิด ไม่เข้าใจ ไม่ผ่อนปรนเกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม การปิดโรงเรียนและงดการเรียนการสอนเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงในโรงเรียนเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดกับนักเรียนและครูที่โรงเรียน การจับกุมอุสตาซหรือครูอาจารย์ชาวมุสลิมในโรงเรียน

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับสถาบัน “ปอเนาะ” (สถานศึกษาผลิตครูสอนศาสนาอิสลาม) ได้แก่ การจับกุมผู้เข้าศึกษาในสถาบันปอเนาะ ด้วยความเข้าใจว่าผู้เคร่งศาสนาอิสลามมีแนวโน้มจะต่อต้านรัฐ

เหตุการณ์ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณูปโภค ไฟฟ้า โรงงานผลิตไฟฟ้า ที่สร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนจำนวนมาก ได้แก่ การระเบิดโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าขนาดใหญ่ เสาไฟฟ้าในเวลากลางคืน ทำให้ไฟฟ้าดับ ประชาชนไม่มีไฟฟ้าใช้

เหตุการณ์ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาพื้นฐานเรื่องยาเสพติดในชุมชนและ

คนในครอบครัวเด็กนักเรียน ที่ถูกบังคับด้วยปัญหาความไม่สงบ ปัญหาพื้นฐานเรื่องการข่มขืน ล่วงละเมิดทางเพศเด็ก ปัญหาครอบครัวของเด็ก ที่ถูกบังคับด้วยปัญหาความไม่สงบ

เหตุการณ์ความรุนแรงที่แอบแฝงผลประโยชน์ ได้แก่ การสร้างสถานการณ์ความรุนแรง เช่น การแก่งแย่ง ถูกทำร้าย เป็นข้ออ้างเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือผู้ที่ได้รับผลประโยชน์

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้และความเชื่อศรัทธา ได้แก่ การนำเสนอข่าวและเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของสื่อต่าง ๆ การสอนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ความเป็นรัฐอิสระมาก่อน และถูกปกครองโดยรัฐไทยที่เป็นรัฐต่างศาสนา

เหตุการณ์ความรุนแรงที่ไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง แต่ถูกโยงเข้ากับความขัดแย้ง ได้แก่ การทะเลาะวิวาทจากความขัดแย้งส่วนตัว อุบัติเหตุ ที่ถูกมองให้เป็นการก่อเหตุความรุนแรงในพื้นที่ สัญลักษณ์ฮาลาลในมุมนี่ถูกมองว่า เป็นการแบ่งแยกการซื้อขาย การบริโภคสินค้าระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ทำให้ห่างเหิน ขยายความขัดแย้งระหว่างกัน

ฉาก สถานที่เกิดเหตุ

เหตุ การณ์ ความรุนแรงเกิดขึ้นในสถานที่ที่หลากหลาย ปรากฏให้เห็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับตัวละครและบทบาทในฐานะผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบการเล่าเรื่องด้านตัวละครและบทบาท

ตัวละคร	บทบาท
ตำรวจ	ผู้ปฏิบัติการจับกุม อย่างไม่เป็นธรรม ไม่แก้ปัญหามูลฐาน เช่น ยาเสพติด มีผลประโยชน์
ทหาร	ผู้ปฏิบัติการสลายการชุมนุม ที่มองผู้ชุมนุมเป็นผู้ร้าย ผู้ที่ดูเหมือนถูกกระทำ
ผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติการเข้าจับกุม	ผู้ให้คำอธิบายข้อกฎหมาย เปิดใจยอมรับจากครอบครัวผู้ต้องสงสัยว่าจะเป็นผู้ก่อเหตุ และให้โอกาสเข้ามาขอตัวเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ตามกฎหมาย
แม่ทัพภาค ผู้บัญชาการทหาร	ผู้รักษาความสงบและปราบปรามผู้ก่อเหตุด้วยกฎหมายพิเศษ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในชุมชน	ผู้ดูแลความสงบสุขของชุมชน
ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.)	ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในชุมชนร่วมกับทหาร ตำรวจ

สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับราชการ หน่วยงานทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่ สาธารณูปโภค ได้แก่ ค่ายทหาร สถานีตำรวจภูธร ฐานปฏิบัติการชุดคุ้มครองตำบล (ชคต.) ด้านตรวจค้น สก๊ตกันอาวุธ โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าขนาดใหญ่ เสาไฟฟ้า

สถานศึกษาทั้งไทยพุทธและอิสลาม ได้แก่ โรงเรียน โรงเรียนที่อยู่ใกล้สถานที่เกิดเหตุความรุนแรง สถาบันปอเนาะ

สถานที่สาธารณะที่พลุกพล่าน ได้แก่ ตลาด พื้นที่สาธารณะ โรงแรม ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล ถนนที่เป็นเส้นทางสัญจรในชีวิตประจำวัน รถจักรยานยนต์และรถยนต์ที่จอดอยู่

ชุมชนมุสลิมและไทยพุทธ ได้แก่ สถานที่ทางศาสนา ชุมชนมุสลิมที่มีโรงเรียนสามัญ ชุมชนที่มีการเสพยาเสพติด

บ้านพักอาศัย ได้แก่ บ้านผู้ก่อเหตุในชุมชนมุสลิม สถานที่หลบซ่อนของผู้ก่อเหตุ บ้านที่อยู่อาศัยกับครอบครัว บ้านของนักเรียน บ้านพักครู บ้านที่มีครอบครัวอาศัยอยู่ บ้านพักรีสอร์ท

พื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง ได้แก่ ชุมชน หมู่บ้านในพื้นที่ห่างไกลเมือง รถยนต์ขณะขับอยู่บนถนน

ตัวละครและบทบาท

ผลการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องกับการณ์ สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงของตัวละครและบทบาทของแต่ละตัวละคร ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง สรุปได้ตามตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบการเล่าเรื่องด้านตัวละครและบทบาท (ต่อ)

ตัวละคร	บทบาท
สมาชิกกองอาสารักษาดินแดน (อส.)	ผู้ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับทหาร ตำรวจ
นายกรัฐมนตรี	ผู้กำหนดนโยบายปราบปราม
ประชาชนในพื้นที่	ผู้เห็นเหตุการณ์ที่ไม่ทราบสาเหตุและผู้กระทำที่แท้จริง
ประชาชนมุสลิม	ผู้ถูกระทำอันเนื่องมาจากการถือธรรมเนียมปฏิบัติศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด
ประชาชนพุทธ	ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง สูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน การค้าขาย ถูกขู่ให้หวาดกลัว
เจ้าหน้าที่รัฐ	ผู้ได้รับงบประมาณพิเศษที่จัดสรรลงมาในพื้นที่
ภรรยาของทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่	ผู้ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียคนที่รักและหัวหน้าครอบครัว ต้องดูแลครอบครัวด้วยตนเอง
ผู้ก่อเหตุ	ผู้กระทำให้เกิดความรุนแรง ผู้ร้าย ผู้กระทำที่ยังไม่ทราบเหตุผลที่ทำให้ คนอื่นที่ไม่สนใจว่าเป็นใคร ผู้สร้างความรุนแรงในพื้นที่ชุมชนที่จะได้รับความเสียหายมาก
ผู้ที่ต้องสงสัยก่อเหตุความรุนแรง	ผู้ข่มขู่ให้ประชาชนหวาดกลัว ผู้ที่ถูกตรวจค้น ล้อมจับ ปราบปราม มีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ตามกฎหมาย
ภรรยาของผู้ก่อเหตุ	ผู้ใกล้ชิดผู้ต้องสงสัยก่อเหตุ มีความกังวลในความปลอดภัยจึงติดตามมาดูแลเหตุการณ์การจับกุม เจรจาขอให้จับกุมโดยไม่ใช้ความรุนแรง และขอให้ผู้ก่อเหตุเข้ามาขอตัว เพื่อดำเนินการพิสูจน์ความผิดตามขั้นตอนกฎหมาย
คนที่มีผลประโยชน์ในพื้นที่ (ไม่ปรากฏว่าเป็นใคร)	ผู้รับผลประโยชน์จากความขัดแย้งในพื้นที่
คนเห็นต่างจากรัฐ	ผู้ต้องสงสัย ผู้ก่อการ ผู้รับผลประโยชน์ในการโจมตีรัฐจากเหตุการณ์ไม่สงบในพื้นที่
ผู้ชุมนุมจำนวนมาก	ผู้เรียกร้องความเป็นธรรมจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ
ประชาชนผู้ได้รับบาดเจ็บ เสียชีวิต	ผู้ถูกระทำ เหยื่อความรุนแรงในพื้นที่
ประชาชนเห็นและรับรู้เหตุการณ์	ผู้มีความรู้สึกร่วมในความไม่เป็นธรรม รู้สึกว่าเป็นประชากรชั้นสองที่ไม่ได้รับความสำคัญในการดูแลรักษาความปลอดภัย
นักเรียน	ผู้ได้รับผลกระทบ เหยื่อที่ถูกกระทำ ที่ไม่มีทางหนีจากปัญหาได้
ครู	ผู้เป็นเหยื่อความขัดแย้ง ผู้ช่วยเหลือนักเรียน แต่ทำอะไรไม่ได้
ผู้บริหารโรงเรียน	ผู้กระทำที่ใช้อำนาจตนไม่สนใจชาวอิสลาม ผู้มีผลประโยชน์ สร้างความขัดแย้ง มีส่วนแห่งสาเหตุความขัดแย้ง
ผู้ปกครองเด็กชาวมุสลิม	ผู้ตัดสินใจเลือกการศึกษาให้บุตรหลาน
ผู้บริหารระดับสูงในวงการศึกษา	ผู้ตัดสินใจในการจัดการ แก้ปัญหา ดูแลสถานศึกษาในพื้นที่
พ่อแม่ผู้เข้าศึกษาในปอเนาะ	ผู้กำหนดการเรียนของบุตรที่กังวลในความปลอดภัยของบุตรตนเองหากเข้าศึกษาในปอเนาะ
วัยรุ่น	ผู้ถูกสงสัยว่าได้รับการจ้างวานให้มาทำร้ายเพื่อประโยชน์ผู้จ้างวาน

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบการเล่าเรื่องด้านตัวละครและบทบาท (ต่อ)

ตัวละคร	บทบาท
วัยรุ่นมุสลิมที่ไม่ใช่ผู้ก่อเหตุ	ผู้ที่มีภูมิทัศน์คติจะขัดขึ้นต่อการตรวจค้นจากเจ้าหน้าที่ มักแสดงท่าทางที่ไม่ให้ความร่วมมือ นำไปสู่ความเข้าใจผิดว่าเป็นผู้ก่อเหตุและถูกจับกุม
คู่กรณีทะเลาะวิวาทกันส่วนตัว	ผู้ก่อเหตุที่ใช้ความรุนแรงจากสาเหตุส่วนตัว
สื่อ	ผู้รายงานข่าวเหตุการณ์ความรุนแรง ความขัดแย้ง ผู้เผยแพร่เหตุการณ์ความรุนแรง ผู้สร้างภาพความรุนแรงในพื้นที่ให้เกิดความหวาดกลัวอันตราย
ผู้รับสื่อ	ผู้รับสารจากสื่อที่รับรู้ว่ามีสามจังหวัดชายแดนใต้เป็นพื้นที่อันตราย ไม่ควรเดินทางไป
องค์กรสิทธิ และ เอ็นจีโอ (NGO)	กลุ่มบุคคลที่เคลื่อนไหว เรียกร้องให้แก้ไขความไม่เป็นธรรม การกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ก่อเหตุ ผู้ต้องสงสัย และประชาชนในพื้นที่ กลุ่มผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพ
ภรรยา ครอบครัวผู้เสียชีวิต	เหยื่อที่รับเคราะห์ ผู้เจรจาให้ผู้ก่อเหตุที่เป็นสามีเข้ามาขอตัวเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียชีวิตจากการจับกุม
ครอบครัวผู้ถูกจับกุม	ผู้ได้รับผลกระทบ ผู้ต่อสู้คดีความตามกฎหมาย
ผู้นำศาสนาอิสลาม	ผู้นำทางความคิดที่ยึดถือหลักศาสนาอิสลาม ให้ความร่วมมือและมาหวังให้เกิดความสงบในพื้นที่
พระสงฆ์ในศาสนาพุทธ	ผู้ประกอบกิจทางศาสนาพุทธในพื้นที่สำหรับชาวไทยพุทธ มุ่งหวังให้เกิดความสงบในพื้นที่ นำหลักธรรมในศาสนาพุทธคือการให้ทาน และหลักธรรมพรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) มาใช้ในการสร้างความสงบสุข
ทนายความ อัยการ	ผู้ว่าความคดีความตามกฎหมาย
ศาล	ผู้พิจารณาตัดสินคดีความตามกฎหมาย
มือปืนก่อเหตุที่หลบหนีไป	ลูกน้องจากผู้สั่งการ ผู้รับจ้างวานให้ก่อเหตุ
ผู้มีอำนาจ (ลึกลับ)	ผู้บงการที่มีอำนาจในพื้นที่ที่ยังไม่ทราบว่าเป็นใคร กลุ่มใด
ผู้ค้า ผู้เสพยาเสพติดในชุมชน	ผู้ที่เป็สาเหตุปัญหา ยาเสพติด ได้ผลประโยชน์ สร้างสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีของนักเรียนในชุมชน
ผู้บงการ สั่งการก่อเหตุ	ผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่กระทำการสร้างสถานการณ์ความรุนแรงเพื่อผลประโยชน์ที่ไม่มีใครรู้

แนวคิดแก่นเรื่องและประเด็นความขัดแย้ง

การวิเคราะห์แนวคิดแก่นเรื่องของเรื่องเล่าจากกลุ่มต่าง ๆ โดยผสมมุมมองที่ข้ามพ้นตัวตนของกลุ่มต่าง ๆ สรุปจุดร่วมของเรื่องเล่าเป็นประเด็นความขัดแย้งและความรุนแรงได้ดังต่อไปนี้

1. ประเด็นสาเหตุที่มาจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ การจับกุม การตรวจค้น การปิดล้อมจับกุม ของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไม่เป็นธรรม รุนแรง เอาเปรียบ กลั่นแกล้ง ข่มเหงชาวบ้านในพื้นที่ทำให้ได้รับความเดือดร้อนและการสูญเสีย ขาดคำอธิบายอย่างชัดเจน โปร่งใส ไม่มีการลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ทำผิดพลาดเกินเลยจากการระงับเหตุในพื้นที่ ขาดความรักต่อกัน

ความหวาดระแวงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตนเอง นอกจากนี้ การขัดผลประโยชน์การทำงาน ความขัดแย้งในการทำงานของ ฝ่ายบริหาร มักจะถูกทำให้ชอบธรรมด้วยการอธิบายของภาครัฐ ว่าเป็นเพราะ “ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้”

2. ประเด็นการไม่รับฟังความเห็นที่แตกต่าง การห้ามมิให้ปฏิบัติ การไม่เอื้ออำนวยต่อความต้องการของชาวบ้านตาม หลักศาสนาอิสลาม ความไม่เข้าใจ ไม่เคารพความแตกต่างทาง ศาสนา การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน กลายเป็นความ ขัดแย้งที่เกิดจากการที่โรงเรียนกระทำการที่ขัดกับบรรทัดฐาน และความต้องการบนหลักศาสนาของชาวบ้านในชุมชน

3. ประเด็นที่มาจากความคิดที่ถูกปลูกฝังในพื้นที่ มี มุมมองว่าประวัติศาสตร์ความเป็นรัฐอิสระในอดีตที่นับถือ ศาสนาอิสลาม “เป็นประเทศราช ไม่เคยถูกปกครองมาก่อน” กระตุ้นให้เกิดการตอบโต้เมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรม ถูกกดขี่ ถูกบังคับเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาอิสลาม เกิดการ ต่อต้าน ผลักดันให้เข้าร่วมกลุ่มผู้ก่อเหตุ

4. ประเด็นที่มาจากปมความขัดแย้งในพื้นที่ ทั้ง “ความขัดแย้งส่วนตัว” หรือจาก “ภาครัฐไม่ได้รับผิดชอบกับ สิ่งที่เคยสัญญาไว้กับประชาชน” บางเหตุการณ์ความรุนแรง เกิดขึ้นจากการ “กำหนด บงการ” จากคนที่มีอำนาจ (ไม่ปรากฏ ชัดเจนว่าเป็นคนที่มีอำนาจในรัฐ หรืออำนาจอื่น) มีมุมมองว่าผู้ ก่อเหตุเพียงแคต้องการสร้างสถานการณ์รุนแรง ให้มีคน บาดเจ็บแต่ยังคงไม่ถึงเสียชีวิต เพื่อจะได้เป็นข่าว และได้ค่าจ้าง จากการสร้างสถานการณ์

5. ประเด็นที่มาจาก การได้รับผลประโยชน์จาก เหตุการณ์ความรุนแรงของกลุ่มบุคคล เป็นมุมมองว่า ความ รุนแรงในพื้นที่เป็นการสร้างวาทกรรม เป็นแนวนโยบายทาง การเมืองในการที่จะใช้พื้นที่เป็นแดนมิคสัญญีเพื่อหาประโยชน์ มีผู้ที่ได้รับประโยชน์จากงบประมาณจำนวนมากด้านการรักษา ความสงบที่รัฐจะจัดให้กับหน่วยงานในพื้นที่

6. ประเด็นบรรยากาศ การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ ของคนในพื้นที่ ประชาชนจำเป็นต้องปรับตัวให้สามารถอยู่กับ บรรยากาศความรุนแรง หวาดกลัว สภาวะ “ความกระอัก กระอ่วน” ของประชาชนที่ต้องตกอยู่ในสถานการณ์ “คน

กลาง” ในเหตุการณ์จับกุมกวาดล้างของเจ้าหน้าที่ในชุมชน ชาวบ้านที่ทำมาค้าขายทั่วไปกลับต้องมารับอันตราย เสียชีวิต บาดเจ็บพิการ เสียทรัพย์สิน มีแต่ความรู้สึกหวาดกลัว รู้สึก เหมือนตนเป็นผู้ถูกกระทำ

7. ประเด็นมุมมองต่อศาสนาอิสลามและชาวมุสลิม ที่ชาวไทยมุสลิมที่เป็นผู้ชาย เป็นครูสอนศาสนาอิสลาม วัยรุ่นที่ เรียนและเคร่งศาสนาอิสลาม มักจะถูกเจ้าหน้าที่ตั้งข้อสงสัยว่า จะเป็นผู้ก่อเหตุ มักกระทำการจับกุมโดยไม่ให้ความสำคัญกับ หลักฐานการกระทำผิดที่ยังไม่ชัดเจน โรงเรียนสอนศาสนา อิสลามและครูสอนศาสนาอิสลาม ถูกมองจากมุมของเจ้าหน้าที่ ว่าเป็นการหล่อหลอมความคิดต่อต้านและสนับสนุนการก่อเหตุ ในขณะที่มุมมองของครูสอนศาสนาและนักเรียนเป็นการสอน เรือศาสนาไม่ใช่อำนาจกระตุ้นส่งเสริมให้ก่อเหตุความรุนแรงเพื่อ ต่อต้านรัฐ

8. ประเด็นการประกอบสร้างความจริงจากการ นำเสนอข่าวของสื่อ การรายงานข่าวความขัดแย้งและความ รุนแรงของสื่อ สร้างความจริงที่รับรู้กันว่าเป็นพื้นที่อันตรายทำให้คนนอกพื้นที่หวาดกลัวอันตราย ความจริงในสื่อไม่ตรงกับ ความจริงในพื้นที่ตามมุมมองของคนในพื้นที่ที่ยังคงใช้ชีวิตปกติ ค้าขาย ทำงาน คนในพื้นที่มองว่าเหตุการณ์มิได้รุนแรงทุกวัน จนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ ส่งผลให้คนในพื้นที่ขาดโอกาสการ ทำรายได้จากการท่องเที่ยวเพราะไม่มีนักท่องเที่ยวต้องการ เดินทางมา

9. ประเด็นแนวทางสร้างสันติภาพ สามารถสร้างได้ จากประเพณีท้องถิ่นที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนต่าง ศาสนาให้อยู่ร่วมกันได้ ความกล้าที่จะไปมาหาสู่กันเพื่อลด ความหวาดระแวง ในพื้นที่ที่มีผู้อยู่อาศัยที่แตกต่างกันหลาย แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การสร้างความเข้าใจ และ “ไม่เหมารวมตีตรา” ต้องแยกแยะพฤติกรรมของแต่ละบุคคลไป อย่าอคติกับทุกฝ่าย ไม่เลือกปฏิบัติ มีคุณธรรม ช่วยลดความ ขัดแย้ง เจ้าหน้าที่ต้องใช้สติใจเย็นและใช้การอธิบายให้เข้าใจ ต้องอดทนต่อการถูกต่อต้านจากชาวบ้าน มีมุมมองที่เสนอให้ เปลี่ยนใจไทย “ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็น “ประโยชน์ของประชาชน” อาจจะแก้ไขปัญหาก็ได้

มุมมองต่อความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

จากผลการวิเคราะห์เรื่องเล่าเกี่ยวกับความรุนแรงและความขัดแย้ง และนำมาสังเคราะห์ด้วยกระบวนการทศน์เรื่องเล่าที่ข้ามพ้นตัวเอง ที่วิเคราะห์ผ่านมุมมองของตัวละครต่าง ๆ สร้างเส้นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกัน สามารถนำมาวิเคราะห์ทำความเข้าใจ ที่ช่วยขยายคำอธิบายปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้สรุปได้เป็น 5 มิติของความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรง ดังนี้

1. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติการรักษาอำนาจการปกครองของรัฐ

เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่มาจากความขัดแย้งด้านอำนาจการปกครอง โดยรัฐพยายามรักษาอำนาจการปกครองและดำเนินการบังคับลงโทษประชาชนที่ทำลายต่อต้านอำนาจรัฐ ได้แก่ การสลายการชุมนุม การปิดล้อมจับกุมผู้ก่อเหตุ การตั้งด่านตรวจค้น การบังคับใช้กฎหมายกับผู้ก่อเหตุ ปรากฏเรื่องเล่าจากเหตุการณ์

เรื่องเล่าเหตุการณ์ความรุนแรงปรากฏให้เห็นมุมมองต่อ “ความขัดแย้งและความรุนแรง” ในมิติการรักษาอำนาจการปกครองของรัฐ เช่น ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม กลั่นแกล้งข่มเหง การจับกุมที่ใช้ความรุนแรง เกิดความไม่สะดวกในการใช้ชีวิต ต้องการให้เหตุการณ์จบแบบมีความสุข ผู้สูญเสียได้รับความยุติธรรมและความชัดเจน คนที่กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมาย

2. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจพลเรือนกับทหาร และประชาชนกับฝ่ายปกครอง

เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่มาจากความสัมพันธ์เชิงลบด้านอำนาจ ผ่านการแสดงออกแบบทำลายต่อต้านอำนาจรัฐระหว่างพลเรือนกับทหาร และประชาชนกับฝ่ายปกครอง ด้วยการก่อเหตุรุนแรง ลอบสังหาร วางระเบิด ฆาตกรรม ปล้นปืนของทางการ

เรื่องเล่าเหตุการณ์ความรุนแรงปรากฏให้เห็นมุมมองต่อ “ความขัดแย้งและความรุนแรง” ในมิติความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจพลเรือนกับทหาร ประชาชนกับผู้ปกครอง เช่น การขาดคำอธิบายอย่างชัดเจนโปร่งใสในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่กับประชาชนอย่างรุนแรง เหตุการณ์รุนแรงบางเหตุการณ์อาจเกิดจากความขัดแย้งส่วนตัว มีหลายเหตุการณ์มีความคลุมเครือเพราะหาคนทำผิดมาลงโทษไม่ได้ ได้รับความรุนแรงและรู้สึกหวาดผวา เกิดความกลัวอยู่ตลอดเวลา เจ้าหน้าที่ต้องใช้คำพูดด้วยความระมัดระวังไม่ให้ส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้อื่น ต้องตั้งใจเย็นและใช้การอธิบายให้เข้าใจ ต้องอดทนต่อการถูกต่อต้านจากชาวบ้าน ความรุนแรงเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกัน ขาดความรักต่อกัน การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อกัน ระหว่างฝ่ายเจ้าหน้าที่และผู้ก่อเหตุขัดแย้งกัน เจ้าหน้าที่ที่เป็นชาวไทยมุสลิมทำให้รู้สึกอึดใจ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่

3. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติปัญหาสังคม

เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่มาจากปัญหาสังคมด้านการศึกษา ยาเสพติด การล่วงละเมิดทางเพศเด็ก ความเชื่อวิถีชีวิต ศาสนาอิสลาม การประกอบอาชีพ ค้าขาย ทำมาหากินที่เชื่อมโยงกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในลักษณะผลกระทบต่อเนื่องจากเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง

เรื่องเล่าเหตุการณ์ความรุนแรงปรากฏให้เห็นมุมมองต่อ “ความขัดแย้งและความรุนแรง” ในมิติปัญหาสังคม เช่น ปัญหาความรุนแรงบดบังปัญหา ยาเสพติด เพศ ความยากจน ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องรัฐอิสระที่ไม่เคยถูกปกครองมาก่อนในประวัติศาสตร์ ความไม่เข้าใจไม่เคารพต่อหลักศาสนาอิสลาม การเหมารวมตีตราและหวาดกลัวคนมุสลิม การลดความขัดแย้งต้องใช้การทำความเข้าใจในหลักของการอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เข้าใจและให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกันระหว่างคนต่างศาสนา ความสงบในพื้นที่ส่วนหนึ่งมาจากการปรับตัวของคนที่จะต้องอยู่อาศัยในพื้นที่ ปล่อยวางจากความรู้สึกกังวลหวาดกลัว

4. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติผลประโยชน์

เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่มาจากความต้องการประโยชน์ของบุคคล กลุ่มคน องค์กร ที่อยู่เบื้องหลังความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่ เนื่องจากได้รับผลประโยชน์จากการมีความรุนแรงในพื้นที่

เรื่องเล่าเหตุการณ์ความรุนแรงปรากฏให้เห็นมุมมองต่อ “ความขัดแย้งและความรุนแรง” ในมิติผลประโยชน์ เช่น การขัดผลประโยชน์ บางเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นจากการกำหนดงบการเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง มีการใช้ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเหตุผลเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง บุคคลอื่นที่สร้างสถานการณ์หวังผลประโยชน์

5. ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติการรับรู้จากสื่อ

เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่มาจากกรรณายงานข่าว การนำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งและความรุนแรงในสื่อมวลชน และสื่อสังคมออนไลน์ ที่นำเสนอเหตุการณ์ไม่ครบถ้วน เน้นความรุนแรงเพื่อเรียกร้องความสนใจ การกำหนดกรอบการรับรู้ ว่าพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เป็นพื้นที่อันตราย ซึ่งแตกต่างจากสถานการณ์จริงในพื้นที่ที่ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ สร้างความรู้สึกหวาดกลัวให้กับคนนอกพื้นที่จนไม่กล้าเดินทางไป บดบังความสวยงามของธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่ควรจะเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยว สร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจในสามจังหวัดชายแดนใต้

เรื่องเล่าเหตุการณ์ความรุนแรงปรากฏให้เห็นมุมมองต่อ “ความขัดแย้งและความรุนแรง” ในมิติการรับรู้จากสื่อ เช่น ข่าวรายงานเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ทำให้คนนอกพื้นที่ไม่กล้ามา แต่คนในพื้นที่มองว่าเหตุการณ์มิได้รุนแรงทุกวันจนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ และต้องการสื่อสารให้คนนอกพื้นที่รับรู้ว่ามีพื้นที่ที่อันตรายจนไม่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ คนในพื้นที่ต้องออกแบบวิธีการที่จะทำให้ความสงบกลับคืนมาในพื้นที่ สื่อสารถ่ายทอดข้อมูลในมุมมองของคนในพื้นที่ ให้ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาทั้งมีอยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้รับ

รู้มุมมองของคนในพื้นที่จริง คนในพื้นที่เริ่มมีการสร้างเนื้อหา (Content) เผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสื่อสารกับคนนอกพื้นที่ว่าไม่อันตรายเหมือนอย่างที่เคียด

อภิปรายผลการวิจัย

Fisher, (1989, p. 58) ได้กล่าวว่า มนุษย์เป็นนักเล่าเรื่องที่มีประสบการณ์ต่อชีวิตและทำความเข้าใจชีวิตว่าเป็นเหมือนกับกระแสของเรื่องราวต่าง ๆ ที่สืบเนื่องกันโดยมีเรื่องราว ความขัดแย้ง ตัวละคร จุดเริ่มต้น จุดกลางเรื่องและจุดจบของเรื่อง เรื่องเล่านั้นเป็นการสื่อสารที่มีรากฐานอยู่กับกาลและเทศะครอบคลุมในทุก ๆ ส่วนของชีวิตเราและชีวิตของผู้อื่น ผลการวิจัยที่ขยายความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงจากเดิม พัฒนามาจากการวิเคราะห์เรื่องเล่าเกี่ยวกับความรุนแรงและความขัดแย้ง และนำมาสังเคราะห์ด้วยกระบวนการที่ค้นเรื่องเล่าที่ข้ามพ้นตัวเอง ที่วิเคราะห์ผ่านมุมมองของตัวละครต่าง ๆ สร้างเส้นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกัน สามารถนำมาวิเคราะห์ทำความเข้าใจ และอธิบายปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ได้นั้น สามารถอธิบายได้ด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้ของ วิริยาภรณ์ จุฬะวิหะ (2560) ที่พบว่า ภาพตัวแทนของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ถูกเล่าผ่านภาพยนตร์ไทยกับปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น มีบทบาทในการสะท้อนการแสดงเจตจำนงและการประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ตั้งแต่ระดับปัจเจกจนถึงระดับโครงสร้างและยังสามารถเทียบกับโครงการ Deep South Young Filmmaker ในปี 2563 ของพิมพ์กา โตวิระ ซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนในพื้นที่ร่วมทีมกันมาผลิตหนังสั้นเล่าเรื่องบ้านเกิดของตน ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่ครอบคลุมทั้งประเด็นสังคม ศาสนา เพศ ไปจนถึงสิ่งแวดล้อม อันเป็นการเล่าเรื่องที่มาจากมุมมองของ “คนใน” เพื่อเล่าเรื่องราวที่ไม่เคยถูกเล่าให้ “คนนอก” ฟัง เนื้อหาของภาพยนตร์สั้นที่เป็นผลผลิตจากโครงการนี้ได้สะท้อนประเด็นปัญหาและวิถีชีวิตของผู้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในมิติที่หลากหลาย (ฐณยศ โล่ห์พัฒนานนท์, บรรจง โกศัลวัฒน์, ปัทมวดี จารูร และสุชาติ โอทัยวิเทศ, 2563) และใกล้เคียงกับความเห็นของ Vaage (2014) ระบุว่า การนำ

ภาพยนตร์มาใช้ในการส่งเสริมสันติภาพนั้นก่อให้เกิดการสร้างสันติภาพและ/หรือช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงทั้งความรุนแรงทางวัฒนธรรม ทั้งยังฉายภาพให้เห็นถึงความสัมพันธ์และสังคมทางเลือกที่ปราศจากความรุนแรง ตระหนักถึงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง ผลกระทบจากสงครามและความรุนแรง การปรองดองกัน ความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ผลการวิจัยสามารถอธิบายปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ใน 5 มิติ ซึ่งคำอธิบายนี้เกิดจากการนำกระบวนการทศน์เรื่องเล่าที่ข้ามพันตัวเอง มาวิเคราะห์เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ความขัดแย้งของผู้เกี่ยวข้องและวิเคราะห์เชื่อมโยงผ่านมุมมองของตัวละครต่าง ๆ ด้วยการนำมาสร้างเส้นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกัน เชื่อมร้อยเข้าด้วยกัน (hang together) โดยคำนึงถึงความเที่ยงตรง (fidelity) ของเรื่องเล่านั้นจากการมีความกระทบ เชื่อมร้อย และเป็นจริง (ring true) กับประสบการณ์ ทศน์คติ อุดมการณ์ ความคิด ซึ่งจะเข้าถึงและเชื่อมต่อกับประสบการณ์ในชีวิต โลกทัศน์ที่ถูกนำเสนอผ่านเรื่องราวรวมไปถึงลักษณะของตัวละคร มีการเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์และมุมมองที่มีต่อชีวิตนั่นเอง (Fisher, 1989, p. 47, pp. 105-123) แสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่าสามารถสะท้อนความจริงได้ เพราะเนื้อหาของเรื่องเล่ามักจะเป็นประสบการณ์ส่วนตัวของใครบางคน (Shen, Ahern, & Baker, 2014) จัดกรอบเหตุการณ์ (events) ในรูปแบบเรื่องเล่าของผู้คนที่ มีต่อเหตุการณ์เหล่านั้น (Leung, 2009) นอกจากนี้ตามแนวคิดของ Millar (2015, p. 245) ยังกล่าวอีกว่าเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่มิพบาทในการสร้างและสร้างขึ้นใหม่ของอัตลักษณ์ของกลุ่ม กระบวนการทศน์เรื่องเล่าที่ข้ามพันตัวเองจึงสามารถนำมาใช้ทำความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่ช่วยให้มีมุมมองและความเข้าใจใหม่ตามอัตลักษณ์ของผู้อาศัยในพื้นที่

ผลการวิจัยช่วยขยายความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงเพิ่มเติมจากเดิมได้ โดยชี้ให้เห็นว่าเริ่มต้นของปัญหาความขัดแย้งเกิดจากหลายมิติ มีทั้งความแตกต่างทางค่านิยม ประเพณี สอดคล้องกับ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ (2533)

ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งในสังคมว่า เกิดจากความแตกต่างกันทางค่านิยม ประเพณี วิถีชีวิต และความเชื่อ ได้แก่ ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ทางเพศ ทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีมิติทางการเมืองเกิดจากความแตกต่างทางความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจ เช่น ความขัดแย้งระหว่างพลเรือนกับทหาร ระหว่างประชาชนกับผู้ปกครอง ระหว่างท้องถิ่นและส่วนกลาง สอดคล้องกับ บุษบงชัยเจริญวัฒนะ, และเหมือนขวัญ เรณูมาศ (2560) ได้ระบุว่าความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่ไม่ลงรอยและการปะทะของทางความคิด ผลประโยชน์ ความเชื่อและความต้องการของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคน มีความขัดแย้งกันหลายระดับไล่ตั้งแต่ ระดับปัจเจกบุคคล บุคคลและสังคม จนไปสู่ระดับชาติและนานาชาติ เช่นเดียวกับ เอกชัย ศรีวิลาศ (ม.ป.ป.) ที่เสนอแนะว่า อาจมีสาเหตุจากเงื่อนไขความไม่เป็นธรรมในสังคม ได้แก่ ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ การรักษาการปกครองของรัฐ กฎหมายหรือองค์กรบังคับใช้กฎหมาย อ่อนแอ และภูมิรัฐศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวยให้อำนาจการปกครองของรัฐบาลกลางสถาปนา ครอบคลุมพื้นที่อย่างเต็มประสิทธิภาพ ผลการวิจัยยังได้สะท้อนตามแนวความเห็นของ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (อ้างถึงใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กาญจน์ ละอองศรี, 2552) ชี้ให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของหลายปัจจัยตัวแปรหรือตัวกระทำต่าง ๆ ทำให้ต้องวิเคราะห์เหตุและผลของปัญหาอย่างรอบด้านในหลากหลายมิติ เมื่อจำแนกถึงมิติต่าง ๆ ก็ยังสามารถอธิบายตามความเห็นของ แพร ศิริศักดิ์ดาถึง (2552, น.197) ได้กล่าวถึงมิติทางประวัติศาสตร์เกิดจากการที่สำนักประวัติศาสตร์ของผู้คนในอดีต (อาณาจักรปาตานี) ยังทรงพลังจนถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ของพวกเขาจึง “ขัดผืน” และเข้ากันไม่ได้กับประวัติศาสตร์มาตรฐานที่กำหนดขึ้นโดยอำนาจรัฐ ซึ่งพลังอำนาจ ของประวัติศาสตร์นั้นขึ้นอยู่กับความหมายที่ผู้คนให้กับเรื่องราวในอดีต ในเวลาที่พวกเขาต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อพิทักษ์สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการนิยามวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของพวกเขาส่งผลให้ประชาชนไม่ได้รับคามยุติธรรม และเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมเกิดเป็นสถานะที่แปลกแยกระหว่างกลไก “อำนาจรัฐ” กับประชาชน “มุสลิม” และมิติด้านการเมืองการปกครอง เกิดจาก

กระบวนการสร้างรัฐและชาติไทยในระบอบทศวรรษที่ 2480 แต่ผลลัพธ์กลับเป็นการสร้างรัฐที่เป็นอัตลักษณ์เดียวคือ ‘ความเป็นไทย’ ที่ไม่เหลือเนื้อที่และเนื้อหาให้กับผู้คนเชื้อชาติและศาสนาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ไทยและไม่ใช่พุทธ ชาติไทยจึงดูเหมือนก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดของการสร้างชาติที่ทันสมัย ในอีกด้านหนึ่งกล่าวได้ว่ากระแสอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมก็ได้มีส่วนในการปลูกฝังความตื่นตัวและสำนึกในความเป็นหนึ่งของคนท้องถิ่นด้วยเหมือนกัน เช่น ในบริเวณสามจังหวัดมลายูมุสลิมชายแดนภาคใต้ และในภาคอีสาน เป็นต้น (เอกรินทร์ ต่วนศิริ, 2560) ขณะที่ปัจจัยทางศาสนา ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างความขัดแย้ง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ด้านความยากจนของคนในพื้นที่ที่การจัดสรรทรัพยากรที่ทำให้เกิดความกดดันต่อชาวบ้านด้วยระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจที่เอื้อต่อกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มทุน ตลอดจนระบบนิเวศวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นขัดกับวิถีชีวิตทำให้เกิดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่รัฐเพราะใช้ภาษายาวี ซึ่งเป็นภาษามลายูท้องถิ่น จึงไม่เข้าใจกฎกติกา ยากต่อการถูกเอาผิดเอาเปรียบ (ประคอง เถกฉัตร, 2551, น. 37-38) มิติทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ และการศึกษา ดังที่ บรรจง ฟารุงสา (2550, น. 34-35) มองว่าเกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความต่างด้านอัตลักษณ์ ความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการจัดระเบียบการศึกษา ที่รัฐไทยพยายามเข้าควบคุมแทรกแซงระบบการศึกษาแบบปอนเนตดั้งเดิมของท้องถิ่น และมีการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากนี้ยังขาดอัตราการรู้หนังสือ และอาคารสถานที่ อุปกรณ์ การเรียน

สำหรับบทบาทของสื่อในการสร้างสันติภาพ โดยสื่อสารและถ่ายทอดไปยังผู้รับสื่อให้เห็นถึงแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง บทบาทของสื่อในการกระตุ้นหรือผลักดันกระบวนการสันติภาพ บทบาทของสื่อมวลชนควรได้รับการส่งเสริมศักยภาพ ความรู้เรื่อง กระบวนการพูดคุยสันติภาพ เพื่อทำหน้าที่สื่อสารต่อสังคมอย่างตรงไปตรงมาและในเชิงสร้างสรรค์ (บุษง ชัยเจริญวัฒนะ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560) และยังเปิดพื้นที่สื่อสารการเจรจา โกล่เกลี่ยกันเองระหว่าง

คู่พิพาท หรือโดยมีคนกลางซึ่งเป็นบุคคลที่สามช่วยในกระบวนการไกล่เกลี่ย และเป็นผู้กำกับการเจรจาให้ดำเนินไปได้ อันจะนำไปสู่ทางออกคือ การยุติความขัดแย้ง (สุวัฒน์ ดวงแสนพุด, 2555, น. 17) ซึ่งการเปิดใจพูดคุยสื่อสารทำความเข้าใจกัน การที่ชาวพุทธและมุสลิมได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจถึงประโยชน์ของการสื่อสารทางบวก ที่ถูกต้องโดยชอบธรรม (จารึก ศิริบุพผ, สุชาติ ไหมอ่อน, และอำพร มณีเนียม, 2560) รวมทั้งสอดคล้องกับแนวทางความเห็นของ เฉลิศศักดิ์ บุญนา (2558) ได้สรุปให้เห็นถึงปัจจัยลดความรุนแรง คือการมีส่วนร่วมกระบวนการสันติภาพ การแสดงออกเชิงอัตลักษณ์ และสภาพโครงสร้างของสังคมกล่าวได้ว่าการสื่อสารสันติภาพ เป็นการสื่อสารที่รวมถึงการใช้สื่อมวลชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ผลการวิจัยได้สะท้อน ความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติการรับรู้จากสื่อว่า สื่อมีส่วนในการประกอบสร้างความจริงเกี่ยวกับความรุนแรงในพื้นที่ให้เห็นว่าพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เป็นพื้นที่ที่มีเหตุความรุนแรงเป็นพื้นที่อันตราย แต่คนในพื้นที่มีมุมมองว่าผู้อาศัยในพื้นที่ยังคงดำเนินชีวิตตามปกติ ไม่ได้มีความรุนแรงเป็นอันตรายมากแบบที่ปรากฏในสื่อ ในขณะเดียวกันสื่อในฐานะที่ประกอบสร้างความจริงก็ได้รับการร้องขอจากคนในพื้นที่ว่าควรนำเสนอภาพการดำเนินชีวิตตามปกติของคนในพื้นที่เพื่อสร้างความจริงที่ตรงกับสถานการณ์ในพื้นที่ที่ประชาชนยังคงดำเนินชีวิตปกติ อีกทั้งหากนำเสนอภาพสถานที่ วัฒนธรรม ธรรมชาติที่สวยงามจะมีส่วนสร้างความจริงว่าพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เป็นพื้นที่ที่มีสิ่งที่ดีดึงดูดใจให้คนต่างถิ่นมาเยือน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ถูกบดบังด้วยสถานการณ์ความรุนแรง บทบาทของสื่อในประเด็นนี้เป็นบทบาทเสริมเพิ่มเติมจากการสร้างสันติภาพที่ผ่านมา ในประเด็นนี้ผลวิจัยสะท้อนเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติการประกอบสร้างการรับรู้ความจริงจากสื่อ ข้อค้นพบดังกล่าวอธิบายได้ด้วยตามทัศนะของ นูวรรณ ทับเที่ยง (2550) ที่อธิบายว่า สื่อหลักมักมุ่งความสนใจไปที่ “ความรุนแรงที่มองเห็น” (visible violence) เพียงอย่าง

เดียวซึ่งเป็นการขายข่าวความรุนแรงมากกว่าการเสนอแนะทางออก และไม่เคยนำเสนอข่าวการแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ยังไปไม่ถึงปัญหาที่แท้จริงของความขัดแย้งมากนัก นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการรับรู้ในแง่ว่าเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นการก่อการร้ายโดย “ชาวมุสลิม” ผู้ที่มีความน่ากลัว โหดเหี้ยม รุนแรง อารมณ์ร้อน ปาเถื่อน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนในสื่อมวลชนต่อกลุ่มคน ส่วนภาพสะท้อนต่อพื้นที่นั้น คือ น่ากลัวอันตราย ไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งทำให้เกิดภาพจำหรือภาพแบบฉบับตายตัว (stereotype) ต่อศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิม และ พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ก่อให้เกิดความหวาดกลัว ระแวง และไม่ไว้วางใจกัน จนถึงการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐต่อประชาชนชาวมุสลิม จากปัญหาต่าง ๆ หลากหลายมิติอาจเป็นไปตามแนวทางความเห็นของ McCargo (2009) ที่ศึกษาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ งานวิจัยได้สรุปให้เห็นว่าชีวิตผู้คนในพื้นที่จำนวนมากที่มีความหลากหลายและมีตัวละครในสนามความขัดแย้งที่แตกต่างกันและไม่หยุดนิ่ง เพราะสถานการณ์ความรุนแรงทำให้เกิดการปรับตัวของผู้คนเพื่อการมีชีวิตรอด

ข้อเสนอแนะสำหรับกระบวนการแก้ปัญหา

ความขัดแย้งและความรุนแรง

ผลการวิจัยอธิบายให้เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ มีมิติของปัญหาหลายมิติหลายมิติ ได้แก่ มิติการรักษาอำนาจการปกครองของรัฐ มิติความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจพลเรือนกับทหาร ประชาชนกับผู้ปกครอง มิติปัญหาสังคม มิติผลประโยชน์ มิติการรับรู้จากสื่อ อีกทั้งยังมีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ ผู้ได้รับผลกระทบหลายกลุ่ม เมื่อนำมุมมองหลายมุมในมิติที่กล่าวมา ช่วยให้เห็นความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงของปัญหาได้มากขึ้น ดังนั้นกระบวนการเพื่อสันติภาพควรมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. ให้ความสำคัญกับทุกมิติ ทุกมุมมอง ทุกผลกระทบ ทุกกลุ่ม โดยละทิ้งการยึดถือมุมมองเฉพาะมุมใดมุมหนึ่งของคนเพียงกลุ่มเดียว

2. เปลี่ยนโจทย์จาก “แก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง” เป็นโจทย์ใหม่คือ “การสร้างความสุขของเราในพื้นที่” เน้นมุมมองร่วมกันออกแบบวิธีการที่จะทำให้ความสงบกลับคืนมาในพื้นที่ ด้วยหลักการแปรเปลี่ยนสู่ความสุขที่ข้ามพ้นตัวตน ละทิ้งอคติ ความเกลียดชัง ความเศร้าโศก สูญเสียในอดีต ผลประโยชน์ นำความจริงจากทุกมุมของทุกคน มาทำความเข้าใจใหม่ ทำความชัดเจนกับความจริงใหม่ มุ่งหาวิธีการที่สอดคล้องกับความจริงใหม่และบรรลุเป้าหมายความสุขของเราทุกคน เริ่มต้นด้วยการสื่อสารถ่ายทอดข้อมูลในมุมมองของทุกคน ให้ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาทั้งที่อยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้รับรู้มุมมองของคนทุกคนในพื้นที่จริง ๆ และผู้เกี่ยวข้องเหล่านี้ต้องเข้าใจมุมมองของคนในพื้นที่อย่างแท้จริงเช่นกัน และออกแบบกระบวนการใหม่ที่มากกว่าการเจรจาต่อรอง ทำข้อตกลง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ได้ริเริ่มขยายขอบเขตขององค์ความรู้เรื่องการเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวเองที่นำมาประยุกต์ในการสร้างสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ควรมีการวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ดังนี้

1. การศึกษาเชิงนโยบายการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตน (Self-transcendental Narrative) ในประเด็นความเหมาะสมเชิงนโยบายและกลไกการสนับสนุนการขับเคลื่อนสู่นโยบายประเทศ

2. การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (Creative Research) เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมสื่อ ด้วยการเล่าเรื่องที่ข้ามพ้นตัวตนที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการลดปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุสุมา ภูใหญ่. (2559). ผลวิจัยยืนยัน 'ยิ่งเปิดพื้นที่สื่อสาร คนยิ่งหนุนกระบวนการสันติภาพ'. ประชาไท. วันที่เข้าถึงข้อมูล 15 มีนาคม 2566 แหล่งที่มา <https://prachatai.com/journal/2016/03/64452>
- จารึก ศิริบุพผะ, สุชาติ ไหมอ่อน และอำพร มณีเนียม. (2560). กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างเสริมสันติของผู้นำทางสังคมใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เฉลิมศักดิ์ บุญนา. (2558). ปัจจัยเชิงเหตุและผลความร่วมมือกับภาครัฐขององค์กรชุมชนในการลด ความรุนแรงสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจน์ ละอองศรี (บรรณาธิการ). (2552). *โลกของอิสลามและมุสลิมในสยามประเทศไทย-อุษาคเนย์-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชินีเพ็ญ ศรีชัย, ธิติพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์ และกมลรัฐ อินทรทัศน์. (2557). การสื่อสารเพื่อสร้างความสมานฉันท์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *สัปดาห์ : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทส.)*, 20(2.4), 109-125.
- ธัญญศ โล่ห์พัฒนานนท์, บรรจง โกศัลวัฒน์, ปัทมวดี จารูร และสุชาติ โอทัยวิเทศ. (2563). มองภาพยนตร์ในมิติความมั่นคงใหม่. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์*, 14(2) 12-48.
- ดิณณภาพ เทียวเจริญกิจ. (2563). สันติวิธีในนโยบายความมั่นคงของไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารการบริหารปกครอง*, 9(1), 305-343.
- นิรุจ ดวงปัญญา, และคณะ. (2562). "อนาคต/ทิศทางในการแก้ปัญหา ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้" กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคง, ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์, สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- นุวรรณ ทับเที่ยง. (2550). ผลกระทบของการสื่อสารมวลชน: ทศนคติของประชาชนในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ. ปัตตานี: คณะวิทยาการสื่อสาร, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บรรจง ฟารุ่งแสง. (2550). การวิจัยนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้พ.ศ. 2540-2550. รายงานผลการวิจัย, ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, วิทยาเขตปัตตานี.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560). สันติวิธี : การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 5(2), 1-16.
- ประคอง เตกฉัตร. (2551). ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับกระบวนการยุติธรรม. *วารสารวิชาการนิติศาสตร์*, 1(2), 31-46.
- ปวิษฐา ชนะการณ, ภิรกาญจน์ ไคนุ่นนา และกุสุมา ภูใหญ่. (2561). การสื่อสารเพื่อสันติภาพ: แนวคิดและข้อเสนอสำหรับ การออกแบบหลักสูตร ในระดับบัณฑิตศึกษา คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 29(2), 149-160.
- พิษณุ ไชยโรจน์. (2554). *ทรรศนะต่อปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้จากกรณีเรื่องสั้นชุด"แขกในบ้านตัวเอง"*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์. (2554). *ทฤษฎีสันติภาพ ความขัดแย้ง และความรุนแรง*. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2552). *การจัดการความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้บนพื้นฐานความรู้*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 10. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์. (2533). *สร้างสันติด้วยมือเรา คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไว้ความรุนแรง*. กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.

- ลดาวัลย์ แก้วสีนวน. (2554). *การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ต่างสำเนียงแต่เสียงเดียวกัน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- วลักษณ์มกล จ่างมกล. (2550). *สื่อเพื่อสันติภาพ: จริยธรรม การจัดการ และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา*. รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- วิริยาภรณ์ จุฬะวิหะ. (2560). ภาพตัวแทนของพื้นที่ “สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในภาพยนตร์ไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบฯ. (ม.ป.ป.). *สันติวิธีคือ? ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้*. (ศวชต).
- สุวัฒน์ ดวงแสนพุด. (2555). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- อาทิตย์ เทียนวงษ์. (2548). *การสื่อสารระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ในชุมชนรูสะมิแล จ. ปัตตานี ในช่วงระหว่าง วิกฤตการณ์ความรุนแรงของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์
- เอกชัย ศรีวิลาศ. (ม.ป.ป.). *สันติวิธีกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2560). *หนึ่งทศวรรษภูมิทัศน์งานวิจัยการเมืองชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- PEACE SURVEY. (2559). *ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ [PEACE SURVEY] ครั้งที่ 2 กรกฎาคม - สิงหาคม 2559*. บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด.

ภาษาอังกฤษ

- Chapman, A. R., & Ball, P. (2001). The truth of truth commissions: comparative lessons from Haiti, South Africa, and Guatemala. *Human Rights Quarterly*, 23(1), 1–43.
- Fisher, W. R. (1989). Clarifying the narrative paradigm. *Communication Monographs*, 56(1), 55–58.
- Franzoni, R. (1998). Narrative Analysis-Or Why (And How) Sociologists Should be Interested in Narrative. *Annual Review of Sociology*, 24, 517–554.
- Leung, L. (2009). Mediated Violence as 'Global News': Co-Opted 'Performance' in the Framing of the WTO. *Media, Culture & Society* 31(2), 251–69.
- McCargo, D. (2009). *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. First Edition. Singapore: NUS Press.
- Millar, G. (2015). Performative memory and re-victimization: truth-telling and Provocation in Sierra Leone. *Memory Studies*, 8(2), 242–254.
- Shen, F., Ahern, L., & Baker, M. (2014). Stories That Count Influence of News Narratives on Issue Attitudes. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 91(1), 98–117.
- Sooka, K. (2006). Dealing with the past and transitional justice: building peace through accountability. *International Review of the Red Cross*, 88(862), 311–325.
- Vaage, J. S. (2014). *REEL PEACE: The Emerging Field of Peace Film*. Master's thesis in media studies, Department of Information Science and Media Studies University of Burgen.